

1988

DEMOKRACII PRO VŠECHNY

(Manifest Hnutí za občanskou svobodu)

HOS

hnutí za občanskou svobodu

Čas dozrál k práci vpravdě politické.

Vstupme do prostoru, k němuž lidé chovají všeobecnou nedůvěru vinou těch, kteří ho po desíletí okupují svou diktaturou a svou nekompetentností.

Tento prostor musí být rehabilitován. Politika se opět musí stát místem výrazu a uplatnění skutečných zájmů společnosti.

Výsledná bilance sedmdesátileté existence československého státu není radostná. Žijeme v době hlubokého mravního úpadku celé společnosti, žijeme v nedemokratických poměrech, v poměrech omezené národní a státní suverenity; upadáme hospodářsky a technologicky; tvůrčí potenciál společnosti je trvale dušen centrální manipulací; životní prostředí je u nás stále odpudivější; příslušníci nových a nových generací opouštějí znechuceni svou vlast; naše země, kdysi jedna z nejvyspělejších v Evropě, klesá dnes mezi nejzaostalejší.

Současná moc si tuto krizi uvědomuje a určité dílčí reformy vyhlašuje a chystá. Není však schopna překročit svůj vlastní stín a zřít se svého totalitního způsobu vlády, který je nejvlastnější příčinou této krize.

Proto je nejvyšší čas, aby do politiky vstoupila společnost sama, to znamená my všichni.

Vycházejíce z tohoto požadavku doby, opření o mnohaletou snahu Charty 77 pravdivě popisovat poměry v naší zemi a povzbuzení prací dalších nezávislých iniciativ v Československu i v jiných zemích sovětského bloku, rozhodli jsme se ustavit **Hnutí za občanskou svobodu**. Chápeme je jako volné sdružení svobodně vznikajících a žádnému centru nepodřízených politických skupin a klubů v různých místech naší republiky, v nichž se budou soustřeďovat lidé, kterým není lhostejná budoucnost naší vlasti, kteří jsou připraveni k otevřené rozpravě o všech politických otázkách, kteří respektují princip plurality a kteří jsou odhodláni se přímo politicky angažovat, ať už pořádáním diskusních fór na

pracovištích či v obcích, prosazováním různých všeobecných i místních požadavků, úsilím o nezávislou kandidaturu ve volbách do zastupitelských sborů, či jinak. **Hnutí za občanskou svobodu** by tedy mělo být polem svobodného projevu politické vůle občanů, a tím i prostředím krystalizace různých konkrétněji politicky a zájmově orientovaných snah.

Jako východiska k úvahám, náměty k rozpracování či nejvšeobecnější společné principy předkládáme všem svým spoluobčanům, a tudíž i všem potenciálním účastníkům **Hnutí za občanskou svobodu**, několik základních myšlenek a cílů, na nichž jsme se zatím shodli.

1. Naši tradicí je demokracie

Po strastiplných událostech našich nedávných dějin si mnoho Čechů a Slováků klade otázku, zda bylo moudré bourat Rakousko a ustavit samostatný československý stát, který – jako malá země v centru Evropy – může těžko odolávat tlakům svých mocnějších sousedů. Tito lidé zapominají, že Masaryk a jeho spolupracovníci – Češi a Slováci – chápali vznik naší republiky jako součást epochální demokratické revoluce, směřující k Evropě jako postupně se sjednocujícímu společenství demokratických států. Jejich pojetí vycházelo z nároků moderního světa, v němž všechny společenské síly touží po rovnoprávném uplatnění a v němž budou hranice mezi národy a státy ztrácet nevyhnutelně význam. Nebyla to tedy koncepce nikterak provinciální či šovinistická. Jakkoli trpké jsou evropské dějiny posledních desetiletí, Masarykova dlouhodobá koncepce se přesto dnes potvrzuje jako smysluplná: dokládá to například proces stále hlubšího sjednocování v různosti, který už delší dobu probíhá v západní části našeho kontinentu. Velké ohrožení, ať už válečné nebo ekologické, kterému musí dnes Evropa a svět čelit, nelze však natrvalo odvrátit, bude-li se ideál demokratické jednoty naplňovat jen v jedné části Evropy.

Proto si stále víc lidí na Západě i na Východě uvědomuje, že jedinou cestou pro nás všechny je usilovat o plnou demokracii v celé Evropě, tedy i v té její části, v níž žijeme my. Jsme přesvědčeni, že to je jediná možná cesta i pro Československo. Nevíme zatím, jakým způsobem se bude naše země k demokracii ubírat a jaké formy bude tato demokracie jednou mít. Pouhý návrat do minulosti je nemožný. Přesto se však domníváme, že ideály a hodnoty, z nichž se náš stát zrodil, a zkušenosti – dobré i nedobré – které ve svém prvním dvacetiletí učinil, představují velké a inspirativní dědictví, o něž se lze opřít.

Oč by nám tedy mělo především jít, je **skutečná demokracie**. Tedy **demokracie pro všechny**. Demokracie jako systém založený na duchovní, politické i hospodářské pluralitě a na vzájemné toleranci.

Bez celkové mravní obrody společnosti a nového rozvoje jejích tvůrčích schopností, tedy jen z nějakého úředního rozhodnutí, se žádná demokracie nezrodí – ale bez budování demokratických struktur se zároveň nemůže nikdy mravní a tvořivá energie společnosti naplno rozvinout a uplatnit. Jedno tedy musí jít ruku v ruce s druhým: občanská statečnost jednotlivců s tvorbou nových společenských poměrů a struktur.

2. Politický pluralismus

Jako stoupenci svobody ducha se chceme zasazovat o to, aby žádný světový názor nebyl státem nadřazen názorům jiným a aby takové nadřazení nemělo tudíž ani oporu v ústavě či jiných zákonech; jediným omezením této rovnosti smýšlení, respektive jeho projevu, by mělo být, že neplatí pro ty, kdo ji sami prokazatelně neuznávají a omezují. Jako stoupenci demokracie jsme proti tomu, aby byla v ústavě zakotvena vedoucí role KSČ nebo jakékoli jiné politické strany či širšího sdružení organizací, jež by si přivlastňovalo právo vystupovat za všechny. Nechť vládne

ten, kdo si vyrobí důvěru občanů, ztratí-li ji, nechť předá vládu tomu, kdo důvěru získal. Z principiálních důvodů odmítáme povýšení jakékoli společenské skupiny nad skupiny jiné. Občané nesmí být rozděleni do vyšších a nižších kategorií, nomenklatura a kádrové stropy musí být zrušeny, žádný politický názor nesmí být předem kodifikován jako měřítko způsobilosti k výkonu veřejné funkce.

3. Novou demokratickou ústavu

Z těchto zásad by měla vycházet nová československá ústava, která by vskutku jednoznačně zaručovala občanům rovnost před zákonem a všechna základní občanská práva, včetně práva na svobodu smýšlení, projevu, shromažďování, sdružování a uplatňování politické vůle.

Tato ústava nesmí zpochybňovat československou státní suverenitu.

Všem občanům musí dále zaručit právo svobodně cestovat, opustit svou vlast a opět se do ní vrátit; fenomén exilu by měl tedy ztratit smysl. Pokud je v nějakých mimořádných případech nezbytné toto právo omezit, musí být takové případy už v ústavě jasně definovány a musí být výslovně zakázáno jakýmkoliv jiným zákonem, vyhláškou či svévolnou interpretací tohoto omezení zneužívat. Bez vlastního souhlasu nemůže být žádný občan zbaven státního občanství.

Ústava by měla zavést institut referenda o některých otázkách závažného celospolečenského významu; posílit pravomoc prezidenta republiky; zavést jeho všeobecnou volbu; zřídit správní soudnictví. Nezbytné je, aby byl zřízen Ústavní soud jako nejvyšší orgán ochrany ústavnosti.

Budoucí ústava by měla být sice ve svých základních principech naprosto jasná a jednoznačná, zároveň by ale měla být stručná a neměla by přemírou zbytečných podrobností (například

v oblasti struktury státní správy) svazovat možnosti dalšího vývoje.

Zvláštní zákon o volbách a politických organizacích, který by v duchu takto demokratické ústavy umožňoval svobodnou politickou činnost a konkretizoval způsoby, jimiž se mohou různé typy občanské reprezentace ucházet o přízeň voličů a o účast na správě veřejných věcí, by měl být vydán současně s novou ústavou.

Přirozeným výrazem členité kulturní společnosti a přirozeným základem jejího politického života je a vždycky byl život spolkový. Proto je třeba současně s novou ústavou vydat i nový spolčovací zákon, který by tuto oblast neumrtvoval, ale naopak jí dovolil ožít.

Víme samozřejmě, že sebelepší ústava sama o sobě a automaticky skutečnou demokracii ještě nezaručí. Avšak samo prosazení demokratické ústavy by znamenalo v našich poměrech nepochybně velký krok k ní.

4. Obnovit právní řád

Právní kultura, právní vědomí i právní jistoty v naší zemi upadají. Prvním krokem k jejich povznesení by mělo být postupné přebudování celého právního řádu. Musí být zjednodušen, zpřehledněn a zbaven všech svých totalitních prvků.

K tomu je třeba především, aby byl celý právní řád uveden v bezpodmínečný a žádné úhybné manévry neumožňující soulad se zásadami Všeobecné deklarace lidských práv, kodifikovanými v paktech o lidských právech a v dalších mezinárodních normách, které náš stát už přijal formálně za své.

Je třeba nově kodifikovat trestní právo, z něhož musí být vyloučeny všechny politicky zneužitelné a demokratické ústavě odporující prvky, právo občanské, hospodářské i správní, a to tak, aby mezi právy individuálními a společenskými byl vyvážený vztah.

Musí být obnovena naprostá nezávislost soudů, zaručena práva obhajoby a veřejná kontrola justiční praxe. Advokacie by měla být samosprávnou organizací a obhájce by měl mít před soudem táž práva, jaká má prokurátor. Zřízením správního soudnictví by měla být funkce prokuratur omezena na zastupování státní žaloby v trestním procesu.

Je nutné vypracovat nový projekt vězeňství, který by odpovídal moderním poznatkům a zkušenostem, převedl vězeňství do civilní správy a humanizoval je. Uvězněný občan nesmí být pod rouškou převýchovy fyzicky ani duševně ponižován a pracovní vykořisťován. Vazba by měla být uvalována na vyšetřované jen, je-li to prokazatelně nevyhnutelné, a měl by v ní být respektován princip presumpce nevinny.

Úpravou zákona o SNB a příslušnou výchovou by měli být všichni příslušníci SNB vedeni k tomu, aby si počínali jako občané, jejichž úkolem je ostatní chránit, a nikoli jim panovat. Bezpečnost by měla podléhat kontrole zastupitelských sborů i veřejnosti.

Státní bezpečnost, tento mohutný, obávaný, všudypřítomný a všemocný nástroj mocenské manipulace občanů, jehož faktické působení mnohonásobně přesahuje rámec všech jeho současných pravomocí, by měla být přeměněna v nezbytnou protišpio-nážní a protiteroristickou službu, a v důsledku toho by měl být radikálně snížen počet jejích příslušníků.

Reforma hospodářského systému bude vyžadovat důkladnou proměnu práva hospodářského. Neprůhlednou houštinu nejružnějších zákonů a jejich novel, vyhlášek a nařízení je třeba nahradit co nejjednodušším, srozumitelným a pokud možno stabilním právním kodexem, který by dával podnikům i jednotlivcům jistoty o tom, jakými pravidly se různé druhy hospodářské činnosti řídí.

Zjednodušit a humanizovat je třeba i právo sociální, bytové a především správní: občan musí být zbaven strachu z úředníků jako jakési soudobé vrchnosti a úředníci musí podléhat kontrole zastupitelských sborů i veřejnosti; je nemyslitelné, aby například

poslanci národních výborů byli jen přívěsky či ozdobami jejich aparátů. Nemá-li být národní výbor pouhým výsměchem svému jménu, nemůže si jeho aparát počínat autoritativněji než někdejší hejtmanství.

5. Zachránit životní prostředí

Naši krajině a zdraví nás všech hrozí vážné nebezpečí. Vzduch je otráven exhalacemi, vodní toky průmyslovými splašky, půda a potraviny umělými hnojivy, naše lesy prohrávají v chemické válce, která je proti nim vedena, a jsou barbarsky ničeny jako snadný zdroj suroviny pro dřevařský průmysl zemí, které si své lesy šetří. Stále víc lidí je nuceno žít v pochmurných kasárenských sídlištích, jejichž výstavba se téměř beze zbytku opírá o dávno překonanou panelovou technologii; život v těchto sídlištích pustne a plodí nové sociální problémy. Stavíme gigantické elektrárny ničící rozsáhlá území a jejich ekosystémy a přitom náš zaostalý průmysl je v plýtvání energií na jednom z předních míst v Evropě. Uvítáme sice každou čistící stanici, která bude u nás vybudována, zároveň si však uvědomujeme, že čistící stanice samy o sobě situaci nevyřeší. Je třeba zásadně změnit myšlení i praxi v celé naší ekonomice a pochopit konečně, že z perspektivního hlediska jsou ekologicky závadné provozy i ekonomicky nejnevýhodnější. Nelze už nadále vykořisťovat vlastní budoucnost a za okamžitý ekonomický efekt platit tím, že naši vnukové budou obklopeni pouští. Jsme přesvědčeni, že pluralistická ekonomika – schopná pružně reagovat na zkušenost lidí i poznání vědy – usnadní tuto revoluční změnu. Usnadní ji, ale nezaručí. Přispět musí i organizovaně a odvážně projevovaná vůle všech, kdo si uvědomují zkázonosnost dnešní praxe. Při zásazích do životního prostředí je třeba přihlížet k mínění obyvatel příslušné oblasti a respektovat jejich názor.

6. Cesty k hospodářské prosperitě

Naše zkušenost ukázala, že bez plurality politické není možná ani pluralita hospodářská a že bez plurality hospodářské ekonomika země zaostává a chřadne. Proto teprve taková proměna politického systému, jakou máme na mysli, může otevřít dveře k opravdu radikální hospodářské reformě, která by podniky vysvobodila z útlaku centrální byrokracie. Podnikovou sféru lze tvořivě ovlivňovat finančními nástroji, cílevědomou podporou perspektivních odvětví a především obnovou principů nabídky a poptávky, konkurence a peněžně-tržních vztahů.

Domníváme se, že přirozenou součástí této radikální hospodářské reformy by mělo být hledání nových forem společenského vlastnictví podniků, včetně forem samosprávných. Jsme pro rozsáhlou podporu družstevnictví, jsme pro pluralitu různých typů vlastnictví a rozhodování a pro takové podmínky, které by umožňovaly různým hospodářským sektorům a podnikům hledat ty formy, jež by nejlépe odpovídaly jejich specifickým potřebám, nejlépe uplatňovaly lidskou podnikavost, a tím i nejlépe vedly k jejich prosperitě.

Nevyhnutelná je plná obnova soukromého podnikání ve sféře živností, řemesel, malých a středních podniků, části zemědělství a v kultuře. Kde sami zemědělci dají přednost rodinné farmě či dlouhodobému pronájmu půdy družstvem, tam by jim to mělo být umožněno, protože tam bude i naděje, že jejich vlastní prospěch se promění ve svých důsledcích v prospěch celospolečenský. Bez iniciativní účasti soukromníků, malých družstev a malých samostatných podniků nelze zajistit uspokojující služby obyvatelstvu, pestrost spotřebního zboží, rozvoj vynálezectví. Tuto sféru bude třeba velkoryse podporovat poskytováním dlouhodobých úvěrů, jakož i daňovými úlevami a materiální pomocí v začátcích. Zároveň by tu mohly vznikat nové pracovní příležitosti pro ty, kdo je budou ztrácet v důsledku nezbytné redukce přebujelé

administrativy i rušení nerentabilních provozů. Toto podnikání musí mít právní základnu, která zaručí, že jeho účastníci nebudou připraveni o plody své práce.

Pokud jde o velký průmysl, bude třeba ho přebudovat tak, aby v něm hledisko rentability nebylo podřízeno hlediskům politickým, jako je umělá zaměstnanost nebo preference plynoucí z nepřirozených mezinárodně ekonomických vztahů. Československá ekonomika by se měla přirozeně včlenit do ekonomiky světové, založené na všeobecně výhodné mezinárodní dělbě práce.

7. Svobodný duchovní život

Žádný problém této země nebude vyřešen, nebude-li o něm možno na veřejnosti svobodně mluvit a psát. Duchovní život, kultura a sdělovací prostředky jsou čímsi jako mozkiem či nervovou tkání společnosti, totiž nástrojem jejího sebeuvědomění, ohniskem jejího poznání a sebepoznání, místem, kde odkrývá i utváří svou mravní konzistenci a identitu. Prvním předpokladem všech změn k lepšímu je tedy svoboda kultury v nejširším slova smyslu.

Přednostně by proto měly být zrušeny nejen všechny zjevné i skryté formy cenzury, ale i všechny druhy centrální manipulace této sféry. Musí být umožněno svobodné vznikání a působení nezávislých sdělovacích prostředků, nakladatelství, agentur, divadel a jiných kulturních zařízení, a to jak na bázi státní, tak na bázi družstevní a soukromé. Žádné centrální úřady či státem manipulované tvůrčí svazy nemohou omezovat duchovní projev či rozhodovat o jeho kvalitě; posoudit ho musí veřejnost. Úřady mohou pouze vytvářet kultuře materiální a organizační podmínky; svazy mohou pouze zastupovat zaměstnanecké, pracovní či sociální zájmy svých členů; žádný z nich nemůže mít a priori monopolní postavení a bránit tím vzniku jiného.

Důkladně je třeba proměnit i celé školství, jehož současný

úpadek je alarmující. Škola není zdaleka jen místem, kde se připravují mladí lidé na povolání, která národní hospodářství potřebuje, a už vůbec nemůže být prostředkem jakékoli ideologické indoktrinace nebo modelování poddajných a samostatného myšlení neschopných obyvatel. Mělo by poskytovat skutečně všestranné vzdělání, vychovávat svobodného ducha, dávat lidem rozhled a pomáhat jim k mravní orientaci ve světě. Proto by i do školství měl proniknout princip názorové i institucionální plurality. Měla by být zaručena nedotknutelnost akademické půdy, měla by být odstraněna politická hlediska při výběru učitelů, žáků a posluchačů či při udělování vědeckých hodností; všude by mělo rozhodovat jen nadání, odborná způsobilost a lidské hodnoty.

I ve vědě by mělo být umožněno vznikání různých samostatných pracovišť, výzkumných ústavů, vývojových dílen, ať už dotovaných státem nebo jednotlivými podniky, družstvy, organizacemi či nadacemi. Naprosto svobodný pohyb lidí i myšlenek byl ve vědeckém a univerzitním světě dávno samozřejmostí; nebude-li opět umožněn, doplatíme na to především my sami.

8. Svoboda víry

Duchovní pluralita znamená nejen rovnost a vzájemný respekt lidí různě smýšlejících, ale i jejich vzájemně respektované právo své smýšlení projevat v příslušných institucích a na veřejnosti. Plně proto podporujeme požadavek odluky církvi od státu a požadavek, aby věřící měli u nás tytéž svobody, které mají ve všech civilizovaných zemích. I svoboda působení mužských a ženských řeholních společenství podle jejich staletých tradic musí být zaručena. Náboženská svoboda není jen zájmem dílčích komunit, ale zájmem nás všech. Dokud nemůže křesťan žít opravdu jako křesťan, dotud nemůže ani nikdo jiný, včetně ateisty, žít plně jako ten, kým se cítí být. Státní dozor nad církvemi je amorální, protože vnáší do společnosti nerovnost: část občanů podléhá

pro svou víru ještě jinému a přímo v zákoně zakotvenému omezení než všichni ostatní. Považujeme z historického hlediska za nesmírně důležité, že se v nedávné době právě katolíci v takovém rozsahu postavili za práva věřících i práva občanská.

9. Nezávislé odbory

Pracující musí mít právo zakládat odbory zdola, organizovat se v nich způsobem, který sami uznají za vhodný, a vyjevovat jejich prostřednictvím své skutečné zaměstnanecké a sociální zájmy. Zkušenosti jasně ukazují, jak důležité je právo na pluralitu i v odborovém životě. Monopolní, státem řízené odbory, byť by se pokoušely pracovat sebeděle, nemohou ze samé své podstaty být ničím jiným než jen jedním z dalších nástrojů totalitní moci. Jestliže stát nemá být jediným zaměstnavatelem všech pracujících, ani jediným povoleným představitelem jejich zájmů, pak už vůbec nemůže být obojím najednou. Odbory musí být nezávislé na státu i na zaměstnavateli, mají-li plnit svou pravou funkci, má-li zdravě fungovat ekonomika a nemají-li se dále prohlubovat latentní sociální problémy.

10. Proti militarizaci společnosti

Za velmi aktuální z mnoha různých důvodů, od morálních a sociálních až po mezinárodně politické a hospodářské, považujeme podstatné zkrácení vojenské služby, zavedení náhradní služby pro občany, kterým jejich svědomí nedovoluje nosit zbraň, snížení a zveřejnění vojenského rozpočtu, humanizaci vojenské služby, zrušení všech polovojenských organizací či zákonem nepovolených ozbrojených složek a demilitarizaci výchovy dětí i občanského života celkově. Dosavadní situace v této oblasti je reliktem stalinismu. Zároveň žádáme, aby bylo zahájeno jednání o odchodu sovětských jednotek z Československa. Argument, že zde musí být kvůli strategické rovnováze, neuznáváme, neboť

to byly právě tyto jednotky, které strategickou rovnováhu svým příchodem porušily a které dnes přispívají k asymetrii ve sféře konvenčních sil v Evropě, kterou sama Varšavská smlouva přiznává.

11. Národní svébytnost

Československo vzniklo jako první společný a zároveň vlastní stát dvou příbuzných národů, Čechů a Slováků, a zároveň jako stát s velkými národnostními menšinami. Před dvaceti lety se stalo právem federací. Domníváme se však, že tato federace ztratí smysl, zůstane-li natrvalo jen pouhou administrativní formou centralistické a nedemokratické moci. Federalizovanou totalitu musí nahradit federace demokratická, protože jen ona může fungovat jako nezmanipulovatelný výraz vůle našich národů ke společnému státnímu životu a umožňovat jim zároveň vskutku svébytný rozvoj, vyrůstající z jejich autentických tužeb. Úsilí o demokratickou pluralitu by mělo být provázeno zesíleným porozuměním pro přirozenou odlišnost společenských struktur, jak se bude projevat v obou národních republikách i v životě menšin.

Demokratický vztah většiny k národnostním menšinám žijícím v Československu, tj. k Maďarům, Polákům, Němcům a Rusínům, by se měl vyznačovat daleko hlubším respektem k tomu, jaká práva tyto menšiny samy žádají, a ke způsobům, jakými je samy naplňují. Občanům romské a židovské národnosti je třeba přiznat etnickou individualitu a práva z toho vyplývající.

Náš novodobý stát má nemálo trpkých zkušeností s nedostatkem úcty k národnostním rozdílnům, ať už tento nedostatek projevoval on sám nebo státy, které ho obklopovaly. Už proto by měl mít pro národnostní otázky větší smysl, než jaký dnes má vinou systému, který v něm panuje.

12. Československo – součást Evropy

Cestu Československa k demokracii chápeme jako integrální součást širšího procesu, který v různé intenzitě a v různých podobách probíhá dnes ve většině zemí sovětského bloku. Občané se začínají hlásit ke svým svobodám a vlády si začínají uvědomovat, že se totalitní systém dostává do slepé uličky.

Tento proces ovšem nespojujeme se snahou násilně rozbít svazky, které mezi našimi zeměmi historicky vznikly, ale s přáním proměnit je ve svazky rovněž demokratické, založené na rovnoprávnosti a plném respektu k vůli a zájmům všech zúčastněných. Nesměřujeme tedy k destabilizaci, nejistotě a svárům, ale naopak k překonání pozůstatků stalinistické imperiální politiky. Zároveň nám jde o rozchod s dědictvím studené války, s tradiční politikou rovnováhy zájmů dvou velmocí v Evropě a s pochybným přesvědčením, že jediné, co lze dělat pro mír, je upevňovat status quo. Trvalý a pravý mír může být založen pouze na vzájemné důvěře svéprávných národů a demokratických států. Tato důvěra se ovšem nezrodí v kabinetech diplomatických vyjednávačů. Tam se může proměnit do konkrétních výsledků, zrodí-li se a rozvine nejprve v evropské společnosti jako celku. A to se může stát jen tehdy, až se začnou lidé konkrétně, prakticky a každodenně přesvědčovat o tom, že roste respekt k právům občanů i národů – a to především v té půli Evropy, kde ho dosud bylo nejméně. Jen za tohoto předpokladu se stane reálnou demokratická integrace Evropy.

Naše úsilí o demokracii není tedy, jak patrně, namířeno proti žádnému státu či národu, ale chce být naopak součástí dlouhého zápasu o opravdové porozumění, nepředstíranou důvěru a stále autentičtější spolupráci všech. Tedy zápasu, který by měl vyústit v to, co T. G. Masaryk kdysi nazval „člověčenstvem jako přátelským všecelkem“.

Nejsme utopisté ani netrpělivci a víme dobře, že přes noc se Československo demokratickým a prosperujícím státem nestane. Před námi všemi je ještě mnoho nelehké práce. Její začátek však nelze už déle odkládat, nelze už na nic čekat. Příliš mnoho nebezpečných mračen se stahuje nad soudobou civilizací a příliš hluboká je krize, v níž se ocitá naše vlast, než abychom si mohli dovolit takový přepych.

Vyzýváme všechny své spoluobčany, aby se způsoby, které uznají sami za nejvhodnější, vydali po cestě, kterou navrhujeme. Mohou tak učinit nejen svým podpisem tohoto manifestu, ale jakoukoliv konkrétní prací pro vítězství demokracie v naší zemi.

V Praze, Brně a Bratislavě 15. října 1988

S tímto manifestem souhlasí a jeho cíle podporují:

František Adamík	Vladimír Hajný	Marie Kubová
Milan Balabán	Václav Havel	Miroslav Kusý
Pavel Barša	Ladislav Hejdiánek	Ivan Lamper
Rudolf Battěk	Ivan Hoffman	Ján Langoš
Jarmila Bělíková	Marie Holubcová	Aleš Lederer
Tomáš Bělka	Jiřina Hrábková	Ladislav Lis
Antonín Bělohoubek	Ludvík Hradílek	Jan Litomiský
Václav Benda	Tomáš Hradílek	Sergej Machonin
Rudolf Bereza	Jana Hradílková	Jiří Machovský
Karel Biřovec	Pavel Bratinka	Vladimír Maňák
Irena Borůvková	Marcela Brunclíková	Anna Marvanová
Ján Čarnogurský	Jana Bucharová	Jaroslav Mezník
Jiřina Čechová	Lenka Hrachová	Vladimír Mlynář
Karel Čejka	Simona Hradílková	Dana Mrtvá
Albert Černý	Jozef Jablonický	Michal Mrtvý
Josef Danisz	Bohumír Janát	Pavel Nauman
Ivan Dejmal	Drahoslava Janderová	Martin Palouš
Stanislav Devátý	Milan Jelínek	Radim Palouš
Jiří Dienstbier	Jarmila Johnová	Jan Payne
Viktor Dobal	Milan Jungmann	Lenka Payneová
Blanka Dobešová	Petr Kabeš	Karel Pecka
Jan Dobrovský	Jiří Kantůrek	Petr Placák
Martin Dohnal	Eva Kantůrková	Drahuše Proboštová
Přemysl Fialka	Božena Komárková	Lenka Procházková
Markéta Fialková	Jan Kozlík	Tomáš Pštross
Karel Freund	Daniel Kroupa	Miloš Rejchrt
Eduard Geissler ml.	Jiří Křivský	Zdeněk Rotrekl
Jaromír Glac	Marie Rut Křížková	Jan Ruml
Štefan Gürtler	Bohumír Kuba	Jiří Ruml

Anton Selecký

Jan Schneider

Jiří Skalický

Dušan Slávik

Karel Srp

Andrej Stankovič

Jan Šabata

Jaroslav Šabata

František Šamalík

Dolores Šavrdová

Jaroslav Šebesta

Jiřina Šiklová

Milan Šimečka

Jan Simsa

Jan Štern

Olga Šulcová

Petruška Šustrová

Jáchym Topol

Jan Trefulka

Jakub Trojan

Vladimír Turek

Miroslav Tyl

Milan Uhde

Jitka Uhdeová

Václav Umlauf

Zdeněk Urbánek

Eduard Vacek

Ludvík Vaculík

Eva Vidlářová

Tomáš Vlasák

Josef Vohryzek

Alexandr Vondra

Josef Vydrář

Pavel Vydrář

Tomáš Zelenka

Rudolf Zeman

Vít Zukał

Kateřina Zukałová

Hana Prošková

Kontakt s Hnutím za občanskou svobodu lze navázat a podpis jeho úvodního manifestu lze oznámit mezi jinými na tyto adresy:

Rudolf Battěk, Křižíkova 78, 186 00 Praha 8
Václav Benda, Karlovo náměstí 18, 120 00 Praha 2
Ján Čarnogurský, Adlerova 10, 800 00 Bratislava-Dúbravka
Tomáš Hradílek, Zahradní 892, 751 31 Lipník nad Bečvou
Jiří Kantůrek, Xaveriova 13, 150 00 Praha 5
Jan Kozlík, Pionýrů 69, 169 00 Praha 6
Ladislav Lis, Šiškova 1228, 182 00 Praha 8
Anna Marvanová, Jeronýmova 2, 130 00 Praha 3
Pavel Nauman, Špálova 24, 162 00 Praha 6
Jaroslav Šabata, Chorázova 3, 602 00 Brno
Jan Štern, Bělčická 2846, 141 00 Praha 4
Alexandr Vondra, Trojanova 1, 120 00 Praha 2

Print Hof. 3612/88